

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965

DOI <https://doi.org/10.15421/391981>

Святоцька В. О.,

*кандидат юридичних наук, адвокат,
заступник Голови Комітету з підвищення професійної кваліфікації
при Національній асоціації адвокатів України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ АДВОКАТІВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ENSURING THE IMPLEMENTATION OF PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE STANDARDS AND SPECIALIZATION OF LAWYERS: A COMPARATIVE LEGAL ASPECT

У статті аналізується реалізація на національному та європейському рівнях двох з основних стандартів адвокатської діяльності – страхування професійної відповідальності адвокатів та спеціалізація. Здійснюється аналіз норм національного законодавства, яке закріплює положення щодо страхування професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів. Доводиться недосконалість норм національного законодавства у цій сфері та невідповідність європейським стандартам. Зокрема, аналізується Закон України «Про страхування», Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката), Положення про організацію та проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України.

Констатується необхідність запровадження спеціалізації адвокатів за певними галузями права, як це зроблено в інших державах. Пропонується до обов'язків адвокатів України віднести укладення договору страхування ризику професійної майнової відповідальності у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності та зберігання у силі такого договору страхування протягом періоду адвокатської діяльності, оскільки вітчизняне законодавство не містить норм, які регулювали би страхування професійної відповідальності адвокатів. На сьогодні страхування професійної відповідальності адвоката в Україні є добровільним.

Пропонується Національній асоціації адвокатів України розробити відповідне положення, яке б регулювало спеціалізацію адвокатів на національному рівні, адже на сучасному етапі спеціалізація як стандарт адвокатської діяльності в Україні не врегульована ні на рівні законодавчих, ні на рівні підзаконних нормативно-правових актів. У нечисленних документах про цей стандарт лише згадується.

Ключові слова: страхування, професійна відповідальність, адвокат, адвокатська діяльність, ЄС.

The article analyzes the implementation at national and European levels of two of the main standards of advocacy – professional liability insurance and specialization. National legislation is being analyzed, which sets out provisions on professional liability insurance and the specialization of lawyers. The imperfection of the national legislation in this field and the non-compliance with the European standards are proved. In particular, the Law of Ukraine "On Insurance" is analyzed, the Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine (concerning compulsory insurance of the professional liability of a lawyer), the Regulations on the organization and training for obtaining a certificate of the right to practice as a lawyer, Procedure for training of lawyers.

There is a need to introduce the specialization of lawyers in certain areas of law, as has been done in other countries. It is suggested that the duties of lawyers of Ukraine include the conclusion of an insurance contract of professional property liability risk in connection with the exercise of his lawyer's activity and storage in force of such an insurance contract during the period of attorney's activity, since the domestic law does not contain rules that would regulate professional liability insurance. At present, the professional liability insurance of a lawyer in Ukraine is voluntary.

It is suggested that the National Bar Association of Ukraine should develop a provision that would regulate the specialization of lawyers at the national level, because at the present stage the specialization as a standard of advocacy in Ukraine is not regulated either at the level of legislative or by-laws. Few documents mention this standard.

Key words: insurance, professional liability, lawyer, advocacy, EU.

Рада асоціацій адвокатів та правничих спілок Європи рекомендує своїм асоціаціям-членам та всім адвокатам, які зареєстровані у цих асоціаціях, прийняти мінімальні стандарти щодо страхування професійної відповідальності. Ці стандарти повинні застосовуватися у всіх правничих практиках в Європейському Союзі та Європейській економічній зоні, як на національному, так і на міждержавному рівні, і є лише мінімальними стандартами, що не виключають використання вищих стандартів. До мінімаль-

них стандартів віднесено: 1) наявність обов'язкових вимог для всіх адвокатів бути застрахованими від цивільної (громадянської) правової відповідальності, яка виникає внаслідок їхньої професійної діяльності; 2) мінімальна сума такого покриття на період з початку 2005 р. повинна становити 100 000 євро за одну скаргу, із загальною сумою в 200 000 євро на весь рік. Для держав, які стали членами Європейського Союзу 1 травня 2004 р., і для держав, які стануть членами Європейського Союзу у 2007 р.,

це положення повинно бути запроваджене у 2008 р. Ці суми будуть періодично переглядатися. У будь-якому разі, суворіші правила, які існують у деяких державах щодо мінімальної суми, загальної річної суми чи обох сум, матимуть перевагу; 3) витрати на захист також покриваються на додачу до вже вказаної вище загальної суми; 4) покриття повинно поширюватися, за необхідності, на всіх партнерів, керівників, колишніх партнерів, інтернів та працівників або будь-яку людину, яка має право на заняття правничою діяльністю; 5) у разі якщо адвокат або фірма припиняє практику, будучи застрахованим за принципом подання скарг, страховка повинна забезпечити покриття ран-офф на період, що найближчий до терміну позовної давності у цій державі-члені; 6) рішення про те, чи страхування повинно здійснюватися за принципом «вчиненого діяння», чи «поданої скарги», повинно прийматися на національному рівні [1].

Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. На жаль, українське законодавство не містить норм, які регулювали би страхування професійної відповідальності адвокатів. Зокрема, відповідні положення відсутні в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Отже, питання страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні залишається актуальним і потребує детального вивчення та законодавчого врегулювання.

Слід погодитися з одним із небагатьох дослідників цього питання Д.В. Кухнюком стосовно того, що каменем спотикання на шляху до запровадження страхування професійної відповідальності адвокатів є недостатній рівень наукового дослідження цього виду страхування. На його думку, поняття «страхування професійної відповідальності адвоката» акумулює в собі загальні положення про страхування як вид цивільно-правових відносин та особливості статусу діяльності адвоката [2, с. 20–21].

Сьогодні страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні є добровільним. Відповідно до п. 15 ст. 6 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР видом добровільного страхування є страхування відповідальності перед третіми особами, крім випадків страхування цивільної відповідальності власників наземного, повітряного та водного транспорту. Тож будь-який адвокат може застрахувати свою професійну відповідальність. Утім, поки що для українських адвокатів страхування професійної відповідальності не є нормою. Хоча згідно з п. 27 ст. 7 уже згаданого закону до видів обов'язкового страхування віднесено страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України [3]. Сьогодні такий перелік відсутній.

Наразі у Верховній Раді України зареєстрований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката)». Законопроектом пропонується віднести до видів обов'язкового страхування страхування ризику професійної майно-

вої відповідальності адвоката у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності [4].

Також пропонується до обов'язків адвоката віднести укладення договору страхування ризику професійної майнової відповідальності у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності та зберігання у силі такого договору страхування протягом періоду адвокатської діяльності [5].

Страхування професійної відповідальності адвоката поширюватиметься виключно на страхові випадки, що виникли внаслідок ненавмисних професійних помилок або недбалих дій адвоката під час здійснення адвокатської діяльності. Недбалі дії помічника адвоката, стажиста адвоката, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, або іншої, залученої адвокатом особи, також пропонується вважати страховим випадком. Договір страхування укладатиметься адвокатом особисто, якщо він здійснює адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правовій формі адвокатського бюро або адвокатським об'єднанням, щодо всіх адвокатів, що здійснюють адвокатську діяльність в адвокатському об'єднанні. Типовий договір страхування ризику професійної майнової відповідальності у зв'язку зі здійсненням адвокатом адвокатської діяльності затверджуватиметься Кабінетом Міністрів України [6].

Водночас відповідні доповнення варто відобразити й в окремій статті Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зазначивши, що адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально або створив адвокатське бюро, зобов'язаний укласти договір обов'язкового страхування професійної відповідальності для покриття ризику відповідальності за матеріальні збитки, що можуть виникнути у зв'язку з його професійною діяльністю (допущені помилки або неналежне виконання професійних обов'язків), та поновлювати його дію впродовж строку зайняття адвокатською діяльністю. Адвокатське об'єднання укладає договір колективного страхування цивільно-правової відповідальності на користь невизначеного кола осіб за майнову шкоду, що може бути заподіяна під час виконання професійних обов'язків його учасниками. Мінімальна страхова сума та інші питання страхування професійної відповідальності адвокатів визначаються законодавчими актами України.

Стандарт спеціалізації адвокатів. У законодавстві держав-учасниць міжнародних відносин передбачено спеціалізацію адвокатів та спеціальне навчання або підготовку для здобуття відповідної спеціалізації. Так, у державах Європейського Союзу юристи (адвокати) можуть практикувати винятково в певних галузях права, відповідно до здобутої спеціалізації. Здобуття спеціалізації адвокатом у державах Європейського Союзу передбачає отримання спеціальних теоретичних знань та практичних навичок. Спеціальні теоретичні знання і практичний досвід за обсягом повинні перевищувати здобуті під час професійної юридичної освіти.

Доречно згадати влучне порівняння В.В. Городовенком юридичної професії з медичною: коли

людина хворіє, вона намагається звернутися не просто до лікаря, а до лікаря-спеціаліста у відповідній галузі – терапевта, стоматолога, хірурга тощо. Хоча, безумовно, будь-який лікар може надати першу медичну допомогу та здійснити елементарні медичні процедури. Але хвора людина все ж-таки більше довіряє вузькопрофільним фахівцям. Ні для кого не секрет, що краще довірити своє здоров'я спеціалісту, а не будь-якому лікарю, незалежно від спеціалізації [7, с. 13].

Так само і в юридичній професії – неможливо знати однаково добре все законодавство, адже в нашій державі це досить об'ємний масив законодавчих актів. Звичайно, гарний спеціаліст юридичного профілю розуміється на основних засадах усіх галузей права, але, як правило, адвокати мають спеціалізацію, яка, серед іншого, згадується в деяких галузевих нормативно-правових актах. Так, у п. 1.5.3. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю одним із завдань стажування виділено поглиблення професійної спеціалізації, накопичення практичного досвіду для якісного надання правової допомоги [8]. У п. 4.7 цього ж Положення зазначається, що у керівника стажування повинна бути довідка, яка б містила інформацію про спеціалізацію адвоката, і ця інформація повинна бути розміщена на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України. Крім того, стажист має право стажуватися додатково у двох інших адвокатів з іншої спеціалізації, з умовою, що ці керівники надають основному керівнику

стажування письмовий звіт про засвоєння стажистом практичних навичок з відповідної спеціалізації (п. 5.2. Положення) [9].

У п. 2 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України також згадується про спеціалізацію адвокатів: «підвищення свого професійного рівня (підвищення кваліфікації) є важливим професійним обов'язком адвокатів, дотримання якого має забезпечувати <...> здобуття нової спеціалізації ...» [10].

Наведеними положеннями фактично вичерпується вітчизняна регламентація цього стандарту адвокатської діяльності.

Тож варто підтримати дослідників, які обґрунтовують необхідність запровадити спеціалізацію адвокатів за певними галузями права, як це зроблено в інших державах [11, с. 534].

Підводячи підсумки, зазначимо, що спеціалізація як стандарт адвокатської діяльності не врегульована ні на рівні законодавчих, ні на рівні підзаконних нормативно-правових актів. У нечисленних документах про цей стандарт лише згадується. Тому Національній асоціації адвокатів України слід розробити відповідне положення, яке б регулювало цю сферу адвокатського фаху.

Вітчизняне законодавство не містить норм, які регулювали би страхування професійної відповідальності адвокатів. На сьогодні страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні є добровільним. Тож будь-який адвокат може застрахувати свою професійну відповідальність. Утім, поки що для українських адвокатів страхування професійної відповідальності не є нормою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мінімальні стандарти страхування професійної відповідальності європейських адвокатів, прийняті Радою асоціацій адвокатів та правничих спілок Європи. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/post-relis/2015.05.18-roundtable-strahuvannya-minimal-standarts.pdf>
2. Кухнюк Д.В., Кухар А.В. Актуальні питання страхування професійної діяльності адвокатів в Україні. *Адвокат*. 2012. № 12. С. 20–21.
3. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката) № 2298а від 6 липня 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55909.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката) № 2298а від 6 липня 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55909.
6. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката) № 2298а від 6 липня 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55909.
7. Городовенко В.В. Спеціалізація суддів як гарантія забезпечення належної якості та ефективності правосуддя. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1 (89). С. 13.
8. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 3 лютого 2017 року № 6. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/site/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%>.
9. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 3 лютого 2017 року № 6. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/site/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%>.
10. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України від 14 лютого 2019 р. № 20. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2016-06-13-poryadki_57ebd2d6f3f41.pdf.
11. Коваленко Т.С. Досвід зарубіжних країн з питань організації адвокатури та пропозиції для України. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 30. С. 534.